

الگوی خلاق آموزه‌های زبان‌شناسی در تحلیل آراء قضایی

(میان رشته‌ای زبان‌شناسی حقوقی)

نویسندگان:

دکتر فردوس آقاگل‌زاده

(استاد گروه زبان‌شناسی دانشگاه
تربیت مدرس)

دکتر فائزه فرازنده‌پور

(استادیار گروه زبان‌شناسی دانشگاه آزاد
اسلامی واحد علوم و تحقیقات)

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

آفاگل زاده، فردوس، ۱۳۴۵ -	سرشناسه
الگوی خلاق آموزه‌های روان‌شناسی در تحلیل آراء قضایای (میان‌رشته‌ای زبان‌شناسی حقوقی) / نویسندگان فردوس آفاگل زاده، فائزه فرازنده	عنوان و نام پدیدآور
تهران : نشر نویسه پارسی، ۱۳۹۵.	مشخصات نشر
۱۷۲ ص.	مشخصات ظاهری
978-600-7030-27-1 ۱۵۰۰۰۰ ریال	شابک
فیبا	وضعیت فهرست نویسی
کتابنامه	یادداشت
واژه‌نامه	یادداشت
زبان‌شناسی قانونی	موضوع
فرازنده پور، فائزه، ۱۳۵۶ -	شناسه افزوده
۱۳۹۵ الف/۷-کد ۵۴۸۵	رده بندی کنگره
۳۶۳/۲۵	رده بندی دیویی
۲۲۱۸۳۱۸	شماره کتابشناسی ملی

الگوی خلاق آموزه‌های زبان‌شناسی در تحلیل آراء قضایی

(میان رشته‌ای زبان‌شناسی حقوقی)

**KHALLAGH (Creative) Pattern of Linguistic
Instructions in the Analysis of Judicial verdicts
(Forensic Linguistics Interdisciplinary)**

برسندگان: دکتر فردوس آقاگل‌زاده / دکتر فائزه فرازنده‌پور

طراح: جلد، گدافیک، صفحه‌آرایی و ناظر فنی چاپ: محمد محرابی

www.mehraabi.com 0912 693545

نام: نشر ویسا پارس

دفتر انتشارات: ۰۲۱-۷۷۰۵۳۲۴

فروشگاه: ۰۲۱-۶۶۹۵۷۱۳۲

سامانه پیام کوتاه: ۳۰۰۴۵۵۴۵۵

وبگاه: www.viseh.com

نوبت چاپ: اول، ۳۹۵

شمارگان: ۳۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۰۳-۲۵-۷

چاپ و صحافی: ناشران

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۳	• پیشگفتار
۱۹	• مقدمه
۲۳	فصل اول: زبان حقوقی ابزار برقراری ارتباط در حوزه حقوق
	• پژوهش در حوزه زبان‌شناسی حقوقی چه ضرورتی دارد؟
	• اهداف و کاربردها
	• کلید واژه‌ها
۳۱	فصل دوم: تاریخچه شکل‌گیری زبان حقوقی و پیشینه مطالعات در این حوزه
	• تاریخچه زبان حقوقی
	• مطالعات در حوزه زبان‌شناسی حقوقی
	• تحقیقات پژوهشگران غیر ایرانی
	• تحقیقات پژوهشگران ایرانی
۴۵	فصل سوم: مفاهیم نظری: معنی "الذی خلق"
	• بخش اول: مفاهیم نظری
	○ مفاهیم نظری در حوزه حقوق و زبان‌شناسی حقوقی
	▪ نظام‌های حقوقی معاصر
	▪ شاخه‌های علم حقوق
	▪ زبان‌شناسی حقوقی
	▪ سندشناسی
	▪ گونه‌شناسی متون حقوقی
	▪ زبان حقوقی
	▪ زبان ساده حقوقی
	▪ روش‌های ساده‌نویسی زبان حقوقی
	▪ اصول نگارش آراء قضایی از بعد زبان‌شناختی
	○ مفاهیم نظری در حوزه تحلیل گفتمان
	▪ تحلیل گفتمان حقوقی
	▪ الگوی فرآیند محور وندابک
	▪ انسجام
	▪ پیوستگی معنایی
	▪ مبتدای گفتمانی
	▪ نشانگرهای گفتمان
	▪ ساخت موضوعی
	▪ ساخت کلان و ساخت خرد در تحلیل متن

▪ قواعد کلان در دستور متن

- بخش دوم: معرفی "الگوی خلاق"

○ مراحل "الگوی خلاق"

○ روش‌های آزمودن "الگوی خلاق"

فصل چهارم: پیاده‌سازی داده‌ها در الگوی خلاق

- تجزیه و تحلیل زبان شناختی رأی شماره ۱
 - پیاده‌سازی رأی شماره ۱ در "الگوی خلاق"
- تجزیه و تحلیل زبان شناختی رأی شماره ۲
 - پیاده‌سازی رأی شماره ۲ در "الگوی خلاق"
- تجزیه و تحلیل زبان شناختی رأی شماره ۳
 - پیاده‌سازی رأی شماره ۳ در "الگوی خلاق"
- تجزیه و تحلیل زبان شناختی رأی شماره ۴
 - پیاده‌سازی رأی شماره ۴ در "الگوی خلاق"
- تجزیه و تحلیل زبان شناختی رأی شماره ۵
 - پیاده‌سازی رأی شماره ۵ در "الگوی خلاق"
- تجزیه و تحلیل زبان شناختی رأی شماره ۶
 - خلاصه رأی شماره ۶ براساس "الگوی خلاق"
- تجزیه و تحلیل زبان شناختی رأی شماره ۷
 - خلاصه رأی شماره ۷ براساس "الگوی خلاق"
- تجزیه و تحلیل زبان شناختی رأی شماره ۸
 - خلاصه رأی شماره ۸ براساس "الگوی خلاق"
- تجزیه و تحلیل زبان شناختی رأی شماره ۹
 - خلاصه رأی شماره ۹ براساس "الگوی خلاق"
- تجزیه و تحلیل زبان شناختی رأی شماره ۱۰
 - خلاصه رأی شماره ۱۰ براساس "الگوی خلاق"

فصل پنجم: نتایج و دستاوردها

○ مشخصه‌های سبکی متون حقوقی

○ اصول ساده نویسی متون حقوقی

- فهرست منابع و مآخذ

○ منابع فارسی

○ منابع انگلیسی

○ منابع اینترنتی

- پیوست‌ها

○ الف - فرم «الگوی خلاق»

○ ب - اصطلاح‌شناسی

- واژه‌نامه

- واژه‌نامه فارسی به انگلیسی
- واژه‌نامه انگلیسی به فارسی

- فهرست جداول

- جدول ۱-۴ - فراوانی عناصر مورد پژوهش در رای شماره ۱
- جدول ۲-۴ - فراوانی عناصر مورد پژوهش در رای شماره ۲
- جدول ۳-۴ - فراوانی عناصر مورد پژوهش در رای شماره ۳
- جدول ۴-۴ - فراوانی عناصر مورد پژوهش در رای شماره ۴
- جدول ۵-۴ - فراوانی عناصر مورد پژوهش در رای شماره ۵
- جدول ۶-۴ - فراوانی عناصر مورد پژوهش در رای شماره ۶
- جدول ۷-۴ - فراوانی عناصر مورد پژوهش در رای شماره ۷
- جدول ۸-۱ - فراوانی عناصر مورد پژوهش در رای شماره ۸
- جدول ۹-۴ - فراوانی عناصر مورد پژوهش در رای شماره ۹
- جدول ۱۰-۴ - فراوانی عناصر مورد پژوهش در رای شماره ۱۰
- جدول ۱۱-۴ - عبارات حقوقی و علانم گفتمانی در آراء قضایی

- فهرست نمودارها

- نمودار ۱-۳ - مراحل «اگوي خلاق»

زبان به مثابه قوه نطق یک نعمت ارزنده الهی است که خداوند متعال به انسان عطا نموده تا با بهره گیری از آن آراء اندیشه ها و احساسات خود را بروز دهد و با دیگران ارتباط برقرار کند تا اندوخته های علمی و تجربیات خود را در لباس زبان از نسلی به نسل دیگر منتقل نماید. از سوی دیگر هر جامعه زبانی عام در درون خود گونه های زبانی خاصی را تعریف می کند که مختص متخصصان آن شغل یا حرفه می باشد که به آن زبان تخصصی می گویند. اعضاء جامعه زبان تخصصی بدون هیچگونه محدودیتی مجاز اند که با زبان شغلی یا تخصصی خود با یکدیگر ارتباط برقرار کنند. به عنوان مثال پزشکان با اصطلاحات پزشکی با یکدیگر به زبان فارسی سخن می گویند یا می نویسند اما هنگامیکه با بیمار خود صحبت می کنند مجاز نیستند از زبان تخصصی خود به حدی استفاده کنند که بیمارشان نتواند توصیه هایشان را بفهمد. همچنین کسی که در «روخوانی» نسخه می پیچد برای نوشتن دستورالعمل استفاده از دارو توسط بیمار از زبان فارسی معیار استفاده می کند نه زبان تخصصی پزشکی. آنگاه که سخنگویان جامعه زبانی عام یا زبان معیار و سخنگویان گونه زبانی خاص یا زبان تخصصی در تعامل با یکدیگر قرار میگیرند به سبب استفاده متخصصان از زبان تخصصی و عدم فهم آن توسط سخنگویان غیر متخصص، روند ارتباط و تعامل دچار اختلال می گردد و سبب سوء تعبیر و عدم درک مفهومی اصلی می شود.

زبان شناسان و تحلیلگران گفتمان بر این باورند که به دور برقراری ارتباط موفق بدون هر گونه سوء تعبیر و برداشت نادرست، لازم است آنجا که مخاطب متخصصان مردم عادی هستند، متخصصان میبایست از حداقل واژه ها و اصطلاحات تخصصی استفاده نکنند یا زمانی که متنی را تولید می کنند از ساختار دستوری واژه ها و اصطلاحات تخصصی تا حدی استفاده نمایند که اصل ارتباط بین متن و خواننده و درک پیام و معنای آن دچار خدشه نگردد. متأسفانه این آسیبی است که به سبب احکام قضایی شده است، به این معنا که حقوقدانان، قضات و وکلا به عنوان شرکت کنندگان در گفتمان حقوقی سطح دانش زبان عمومی را رعایت نمی کنند و در تهیه متون و احکام قضایی از دانش تخصصی خود بهره می جویند که در نتیجه آن شاکی یا متشاکی و خواننده، خواهان و شهود که دیگر اعضای شرکت کننده در این گفتمان هستند از درک اینگونه متون عاجز شده و نمی توانند دفاع شایسته ای از خود به عمل آورند، و در حقیقت با متن حکم صادر شده نمی توانند ارتباط صحیحی برقرار کنند.

بطور خلاصه اغراق نیست اگر بگوییم حتی تحصیل کرده های دانشگاهی نیز اگر واژه های حاکم و محکوم در حکم نباشد بیشتر اوقات از درک متن احکام قضایی عاجزند و نمی دانند بالاخره حاکم شده اند

یا محکوم و علت حاکمیت یا محکومیت خود را از متن حکم که به زبان فارسی نوشته شده در نمی‌یابند؛ در حالیکه این حق هر کسی است که از نتیجه‌ی دعوی به خوبی آگاه شود. امروزه اینگونه مسائل در محدوده رویکرد زبان‌شناسی حقوقی می‌گنجد. مسأله پیچیده متون حقوقی امری است که خود متخصصان حقوق نیز بر آن معتقدند. دکتر حبیبی به عنوان یک حقوقدان در سال ۱۳۷۴ با مقاله‌ای تحت عنوان «زبان حقوقی» بر این امر اذعان نموده است. مؤلفان و محققان کتاب حاضر نیز جهت بررسی این مسأله، موضوع را بصورت تحقیق میدانی با گروهی از حقوقدانان، وکلا و قضات مورد بررسی قرار دادند که نتیجه آن تأیید این مشکل از سوی آنهاست.

جای تأمل است که علیرغم تأیید عامه و خواص بر این امر، اما مسأله همچنان باقی مانده است. این امر مشکل ۱۰ یا ۲۰۰ یا ۱۰۰۰ نفر نیست که بگوییم شاید از اولویت برخوردار نباشد، بلکه بصورت بالقوه مشکل همه ایرانیان و بنامه فارسی زبان است و بطور بالفعل مشکل میلیون‌ها نفر بوده و هست، لذا انگیزه اصلی از تألیف کتاب حاضر، آسیب‌شناسی متون حقوقی خصوصاً احکام قضایی است که صادرکننده آن قضات و مخاطبان آن مردم تحصیلکرده و تحصیل نکرده می‌باشند. لذا ضرورت دارد که مشخص شود اینگونه متون بر مبنای اصول و هنجارهای زبان‌شناسی متن و تحلیل گفتمان؛ یعنی از لحاظ نحوی یا ساختاری، گفتمان و عناصر تشکیل‌دهنده آن، واژه‌ها، معنا شناسی و اصطلاحات دارای چه کاستی‌هایی است و آنها را چگونه می‌توان شناسایی، طبقه‌بندی، توصیف نموده و سرانجام در قالب چه الگویی می‌توان این کاستی‌ها را برطرف ساخت. مؤلفان پس از آسیب‌شناسی متون آراء قضایی و توصیف زبان‌شناختی آنها، با ارائه الگویی تحت عنوان «الگوی خلاق» (۱، ۲، ۳) = خلاصه، «۱» = آراء، «ق» = قضایی) متون احکام قضایی را ضمن حفظ محتوا، ساده‌نویسی و بارنویسی کرده و آنگاه به منظور اثبات کار آمدی الگوی پیشنهادی، آرای بازنویسی شده را به تعداد زیادی از دانشجویان اعم از حقوقدانان و غیر حقوقدانان عرضه نمودند که همگی بر حفظ محتوا، سادگی و قابل فهم شدن محتوای احکام اذعان داشته‌اند.

در این پژوهش از نظرات جمعی از حقوقدانان که متشکل از ۲ قاضی و ۳ وکیل دادگستری می‌باشد به روش گروه کانونی استفاده شده که از همه این متخصصان تشکر و قدردانی می‌شود. همچنین از همکاران ارجمند جناب آقای دکتر ارسلان گلفام از گروه زبان‌شناسی، آقای دکتر محمد فرجیها استاد حقوق جزا و جرم‌شناسی و آقای دکتر محمود صادقی از گروه حقوق دانشگاه تربیت مدرس که در مراحل انجام این

پژوهش با مشاوره عالمانه خود تحقیق را به لحاظ حقوقی مورد ارزیابی قرار داده‌اند صمیمانه تشکر می‌نمایم.

انشاءالله دست‌اندرکاران محترم قوه قضائیه و مقامات ذیربط نتیجه این پژوهش را در جهت اصلاح نوع نگارش متون حقوقی و کمک به جامعه فارسی زبان بکار بندند. همچنین امید است خداوند متعال این خدمت ناچیز را در جهت احقاق حقوق و اصلاح امور بندگان از اینجانبان به فضل و رحمت خویش پذیرا باشد.

با سپاس
دکتر فردوس آقاگل زاده
دکتر فائزه فرازنده پور
اردیبهشت ۱۳۹۵

www.ketab.ir

زبان پدیده‌ای است اجتماعی - طبیعی^۱؛ زیرا انسان ذاتاً در روابط اجتماعی خود ناگزیر از ارتباط با هم‌نوعان خود است. زبان‌شناسی به عنوان مطالعه و بررسی علمی زبان، به شاخه‌های مختلف تقسیم می‌شود و در حوزه‌های مختلف فعالیت دارد، مانند جامعه‌شناسی زبان^۲، روانشناسی زبان^۳ و سایر رشته‌ها. اخیراً زبان‌شناسان حوزه کار خود را به محافل قضایی نیز بسط داده‌اند. زبان‌شناسی حقوقی^۴ علمی میان رشته‌ای است که از تعامل میان رشته زبان‌شناسی و حقوق پا گرفته و بعنوان رویکردی نوین در زبان‌شناسی کاربردی مطرح است. این رشته با بکارگیری یافته‌های زبان‌شناسی به کشف هر چه بهتر حقیقت در حقوق^۵ یا نظام قضایی^۶ می‌پردازد. در واقع زبان‌شناسی حقوقی، فصل مشترک زبان و حقوق (قانون) است که در آن زبان‌شناسان به مسائلی مانند تشخیص صدا، تعیین هویت نویسنده اسناد مکتوب، ماهیت شهادت دروغ، مشکلات مربوط به متون حقوقی، تقلب در عنوان‌های تجاری، تعبیر و ترجمه مکالمه‌ها در دادگاه، کارآیی روش‌های هشداردهنده و ماهیت مکالمات ضبط شده‌ای که به عنوان مدارک ارائه می‌شوند، می‌پردازند. (شاه ۲۰۰۱: ۶۸۳-۶۹۱)

پژوهش حاضر در حوزه زبان‌شناسی متن^۷ و بر پایه مطالعاتی است که زیربنای نقش‌گرایانه دارند. زیرا رویکرد نقش‌گرا به دنبال یافتن منبع ایر پرسش است که چگونه دستور زبان ابزارهای آوایی، ساخت واژی و نحوی مختلف را برای بیان یک استوار و سازه‌ای واحد به کار می‌برد و زبان‌شناسی متن به دنبال حل این مسئله است که متن چیست، چگونه تولید می‌شود و ساختار درونی آن چگونه است و چگونه می‌توان آن را درک کرد. لذا نویسندگان سعی دارند که با بهره‌گیری از نظام زبان‌شناسانی مانند گیون، شیفین، هلییدی و حسن، وندایک، یول و براون الگویی را برای تشخیص سازمان رونی آراء قضایی و تهیه خلاصه جامعی از آن ارائه دهند.

بنابراین با اتکا به روش‌های زبان‌شناختی سعی شده تا ضمن شناسایی مشکلات موجود در آراء قضایی (دادنامه^۸)، با بررسی ساخت موضوعی^۹ اینگونه متون و کدگذاری ویژگی‌های متن که از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند، الگویی ارائه شود تا بتوان ضمن ساده‌نویسی این متون، خلاصه جامعی از آن ارائه داد که برای غیر حقوقدانان قابل درک و برای حقوقدانان نیز در دسترس باشد.

این کتاب شامل پنج فصل است. فصل اول به بیان ضرورت پژوهش در حوزه زبان‌شناسی حقوقی

1. social-natural

2. sociolinguistics

3. psycholinguistics

4. forensic linguistics

5. law

6. judicial system

7. text linguistics

8. written judgment

9. thematic structure

می‌پردازد. فصل دوم به معرفی تاریخچه شکل‌گیری زبان حقوقی و پیشینه مطالعات پژوهشگران ایرانی و غیرایرانی در این حوزه اختصاص دارد. فصل سوم از دو بخش تشکیل شده است؛ در بخش اول به ترتیب برخی از مفاهیم نظری در حوزه حقوق، زبان‌شناسی حقوقی و تحلیل گفتمان که آگاهی از آنها برای درک موضوعات مطرح شده در این کتاب ضروری است، بیان می‌گردد و سپس در بخش دوم به معرفی الگوی پیشنهادی ("الگوی خلاق") می‌پردازد. در فصل چهارم، ضمن تجزیه و تحلیل زبان‌شناختی داده‌ها، آنها را در الگوی مورد نظر پیاده کرده و بدین ترتیب خلاصه جامعی از آنها به زبان ساده حقوقی ارائه می‌گردد. البته میزان شفافیت و صراحت بیان و همچنین جامعیت خلاصه‌های بدست آمده به دوروش کیفی (روش گروه‌کانونی و روش بررسی مقایسه‌ای) که در بخش دوم فصل ۳ به آن اشاره شده مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند. سپس در فصل پنجم ضمن بیان مختصری از سبکی متون حقوقی و ذکر برخی از اصول ساده نویسی اینگونه متون، به ترتیب اهمیت به ذکر نتایج و دستاوردها می‌پردازیم.